

nin nüshasına rastlanmamıştır. 3. *Âyetü'l-kürsî Tefsiri*. Bakara süresinin 255. âyetinin tefsirinden ibaret olup Petersburg'da kayıtlı bir nüshasının bulunduğu kaydedilmektedir (Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 647).

BİBLİYOGRAFYA :

Kesfü'z-zunûn, I, 501; Muhibbî, *Hulâşatü'l-eşer*, IV, 314-315; Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekâyât* (haz. Abdülkadir Özcan), Ankara 1995, s. 22, 38, 73-74, 219, 245, 250, 259, 261, 263; Uşşâkizâde, *Zeyl-i Şekâik* (nşr. H. I. Kissling), Wiesbaden 1965, s. 537-539; Silâhdar, *Târih*, II, 247, 288-289; Şeyhî, *Vekâiyü'l-fuzalâ*, I, 543-545; Râşid, *Târih*, I, 261, 294, 304, 331, 494, 524, 530-531; *Devhatü'l-meşâyih*, s. 72-73; Mehmed Şem'î, *İlâveli Esmârü't-tevârih*, İstanbul 1295, s. 117; Mustafa Nûri Paşa, *Netâyicü'l-vukûât* (nşr. Mehmed Gâlib Bey), İstanbul 1327, II, 86; *Sicill-i Osmânî*, IV, 188; *İlmiyye Salnâmesi*, s. 487-488; *Osmanlı Müellifleri*, II, 25; Serkîs, *Mu'cem*, I, 494-495; Brockelmann, *GAL*, II, 575-576; *Suppl.*, II, 647; *Hediyetü'l-ârifin*, II, 300; Ziriklî, *el-A'âm*, VI, 335; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/1, s. 486, 489-490; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, IX, 234; Danişmend, *Kronolojî*, V, 130; Mübahat S. Kütükoğlu, *1869'da Faal İstanbul Medreseleri*, İstanbul 1977, s. 25-27; Ali Uğur, *The Ottoman 'Ulema in the Mid-17th Century: An Analysis of the Vakâ'i'u'l-Fuzalâ of Mehmed Şeyhi Efendi*, Berlin 1986, s. 591-593; Ahmet Özel, *Haneî Fıkh Âlimleri*, Ankara 1990, s. 136; Cezzâr, *Medâhîlül-'l-mü'ellifin I*, 115-116; İsmail Yakıt, "Şeyhülislâm Ankaravî Mehmet Efendi", *TDA*, sy. 51 (1987), s. 9-42; *Kâmûsü'l-a'lâm*, I, 439.

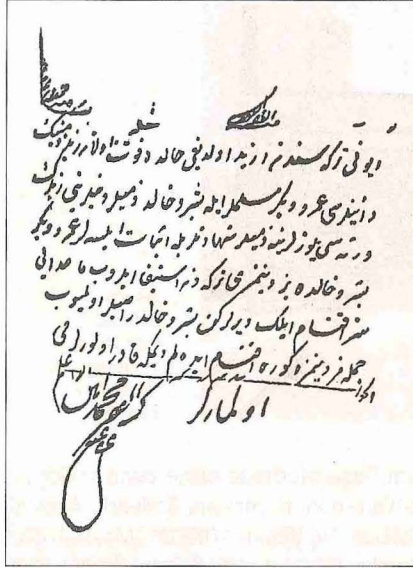
TAHSİN ÖZCAN

MEHMED EMİN EFENDİ, Hayâtizâde

(ö. 1160/1747)

Osmanlı şeyhülislâmı.

IV. Mehmed devri hekimbaşısı olan yahudi mühtedisi Mustafa Fevzi Efendi'nin torunu ve müderris Ahmed Efendi'nin oğludur. Medrese tahsilinden sonra müderrislik ruusunu elde edip ailesinin nüfuzu sayesinde süratle yükseldi. Önce Yenişehir kadılığına tayin edildi, 1147'de (1734) Edirne kadısı oldu, kardeşi Mustafa Fevzi Efendi'nin emekliye ayrılması üzerine Zilkade 1148'de (Mart 1736) Mekte pâyesiyle (*İlmiyye Salnâmesi*, s. 184) hekimbaşılığa getirildi, arkasından İstanbul kadılığı pâyesine ulaştı. 26 Zilkade 1150'de (17 Mart 1738) bilfiil İstanbul kadısı oldu. 1152'de (1739) kadılıktan alındı, 13 Zilkade 1152'de (11 Şubat 1740) Rumeli kazaskerliğine yükseldi. Örfî müddetini tamamlamasının ardından azledildi (16 Cemâziyelâhir 1154 / 29 Ağustos 1741). Bir süre mâzul olarak kaldıktan sonra Pî-

Hayâtizâde Mehmed Efendi'nin bir fetvası (*İlmiyye Salnâmesi*, s. 522)

rîzâde Mehmed Sâhib Efendi'nin hastalığı sebebiyle azledilmesi üzerine I. Mahmud tarafından 13 Rebîülevvel 1159'da (5 Nisan 1746) şeyhülislâmlığa getirildi. Mehmed Emin Efendi, kısa süren şeyhülislâmlığı sırasında giderek yoğunlaşan Avrupa meseleleriyle ilgilenmiş, özellikle Fransa, Avusturya, Prusya ve Osmanlı siyasî münasebetleri ve müzakerelerinde Fransız siyaseti taraftarı olarak Humbaracı Ahmed Paşa ile birlikte hareket etmiştir (*Uzunçarşılı*, IV/2, s. 208).

Yedi ay kadar meşihatta kaldıktan sonra rahatsızlığı sebebiyle fetva vazifesini ve şeyhülislâmlıktaki idarî işleri takip edememesi, ayrıca çok gösterişli bir hayat yaşaması, ulemâya karşı sert muamelesi tepki çekmeye başladı ve bilhassa ulemânın huzursuzluğuna yol açtı. Bunun üzerine 9 Şevval 1159'da (25 Ekim 1746) azledilerek Bursa'da ikamete mecbur tutuldu. Kendi arzusu ve halefi Şeyhülislâm Mehmed Zeynî Efendi'nin işaretleriyle Mekte kadılığına tayin edildiyse de Şam'da rahatsızlanarak görevinden istifa etti. Yine Zeynî Efendi'nin teklifiyle Bursa'da ikamet etmesi için Ramazan 1160'ta (Eylül 1747) bir ferman çıkarıldı (*BA, MD*, s. 153, s. 117), fakat bu emir eline ulaşmadan Şam'da vefat etti. Hekimbaşılıktan şeyhülislâmlığa yükselen ilk âlim olan Hayâtizâde'nin herhangi bir eseri olduğuna dair bir kayda rastlanmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 153, s. 117; İzzî, *Târih*, İstanbul 1199, vr. 55^{a-b}, 172^{a-b}; Subhî, *Târih*, İstanbul 1199, vr. 121^a, 162^b, 201^b; *Devhatü'l-meşâyih*, s. 84; *Sicill-i Osmânî*, I, 406; *İlmiyye Salnâmesi*, s. 184, 521-522, bir fetva örneğiyle birlikte; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, IV/2, s. 208, 475; Danişmend, *Kronolojî*, V, 140.

MEHMET İPŞİRLİ

MEHMED EMİN EFENDİ, Kazasker

(ö. 1196/1782)

Devlet adamı
ve dinî eserler bestekârı.

1140 Şâbanı ortalarında (Mart 1728 sonları) İstanbul'da doğdu (Cevdet, II, 180). Dîvân-ı Hümâyûn çavuşlarından bir zatın oğlu olduğundan Çavuşzâde diye de anılır (*Sicill-i Osmânî*, I, 412). Sesinin güzelliğiyle III. Osman'ın dikkatini çekmesi üzerine Safer 1170'te (Kasım 1756) saraya ikinci imâm-ı sultânî tayin edilerek müderrislik pâyesi verildi. 1171 yılı ortalarında (1758 başları) önce vekâleten, bir yıl sonra da asaleten birinci imam oldu (Cevdet, II, 180).

Mehmed Emin Efendi, Zilkade 1184'te (Şubat-Mart 1771) Selânik kadılığına tayin edildi. 1188'de (1774) Edirne, arkasından Mekke pâyelerini, Cemâziyelevvel 1189'da (Temmuz 1775) İstanbul pâyesini aldıktan sonra aynı yılın şâbanında (ekim) Anadolu pâyesine yükseltildi. 1 Zilhicce 1191'de (31 Aralık 1777) Anadolu kazaskeri oldu. Mehmed Süreyyâ bu göreve Cemâziyelevvel 1191'de (Haziran 1777) getirildiğini belirtmektedir (*Sicill-i Osmânî*, I, 412). Şâban 1194'te (Ağustos 1780) padişah başımamlığından ayrıldı. Mehmed Emin Efendi, Rumeli kazaskerliğine yükseltileceği sırada felç geçirdi ve 17 Zilkade 1196 (24 Ekim 1782) tarihinde vefat etti; bugün İstanbul'un Kadıköy ilçesinde yer alan Rasimpaşa mahallesindeki Aynalık Çeşmesi Mezarlığı'na defnedildi.

Mehmet Suphi Ezgi, *Nazarî-Amelî Türk Musikisi* adlı eserinde Mehmed Emin Efendi'nin hayatı hakkında bilgi verirken onunla Şeyhülislâm Sâlih Efendi Zâde Mehmed Emin Efendi'yi (ö. 1191/1777) karıştırmıştır. Bestelediği dinî eserlerle dönemin mûsikîşinasları arasında yer alan Mehmed Emin Efendi'nin günümüze sadece Irak makamında bir durağı ulaşmıştır. Suphi Ezgi, onun mûsikideki kudretine bu eserin şahit olduğunu söy-